

40
DE LECTURI PASIONANTE
PENTRU LICEU

Antologie de texte

4

Ediție îngrijită și selecție a textelor
de Adrian Săvoiu și Florin Ioniță

EDITURA
ART

Argument	7
----------------	---

PROZĂ

Nicolae Breban	11
<i>În absența stăpânilor</i> (fragmente)	13
A. E. Baconsky	31
<i>Farul</i>	33
Marin Preda	59
<i>Intrusul</i> (fragmente)	61
Radu Petrescu	73
<i>Matei Iliescu</i> (fragment)	75
Mircea Horia Simionescu	97
<i>Ingeniosul bine temperat</i> (fragmente)	99
Gabriela Adameșteanu	109
<i>Dimineața pierdută</i> (fragment)	111
Ioan Groșan	129
<i>Trenul de noapte</i>	131
Mircea Cărtărescu	153
<i>Mica negresă</i>	155
William Faulkner	159
<i>Fum</i>	161
Albert Camus	185
<i>Ciuma</i> (fragmente)	187
Friedrich Dürrenmatt	203
<i>Făgăduiala</i> (fragment)	205
Aleksandr Soljenițin	225
<i>O zi din viața lui Ivan Denisovici</i> (fragmente)	227
Kurt Vonnegut	245
<i>Abatorul cinci</i> (fragment)	247

Art Spiegelman	261
<i>Maus</i> (fragmente)	263

POEZIE

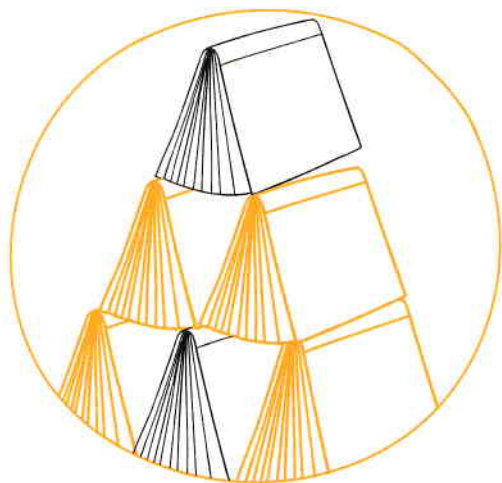
Leonid Dimov	283
<i>Vârcolacul și Clotilda</i>	285
<i>Cumpărături</i>	287
<i>Poemul odăilor</i>	289
Mircea Ivănescu	291
<i>poezia e altceva?</i>	293
<i>amintire din copilărie</i>	294
<i>poveste scurtă</i>	295
<i>amintiri XVI</i>	296
Ana Blandiana	297
<i>După felul în care alunecă luna</i>	299
<i>Din ape ieșeau trupuri albe de plopi</i>	300
<i>Fără tine</i>	301
Emil Brumaru	303
<i>Elegie [În magazinele cu șobolani bătrâni...]</i>	305
<i>Elegie [Copilă dulce, râma trece...]</i>	306
<i>Elegie [O, vechi și dragi bucătării de vară...]</i>	307
Mircea Cărtărescu	309
<i>[Totul este scriitură]</i>	311
<i>Să ne iubim, chera mu</i>	313
<i>Fata cu șosete de diamant</i>	315
<i>Steluțe în genele ei</i>	317
Alexandru Mușina	319
<i>Lecțiile deschise ale profesorului de franceză A. M.</i>	321
Ioan Es. Pop	329
<i>ca o amară, mare pasăre marină</i>	331
<i>banchetul</i>	333
<i>12 octombrie 1992 [mă întorc acasă după ani și ani de...]</i>	335
<i>compunere a elevei ilea ioana din clasa a V-a B</i>	336

Eugen Ionescu	339
<i>Lecția</i> (fragment)	341
Matei Vișniec	351
<i>Ultimul Godot</i>	353

MEMORIALISTICĂ

Monica Lovinescu	363
<i>La apa Vavilonului</i> (fragmente)	365
Ion Vianu	375
<i>Amor intellectualis. Romanul unei educații</i> (fragmente)	377
Surse citate	389

PROZĂ

Nicolae Breban, *În absența stăpânilor*

A. E. Baconsky, *Farul*

Marin Preda, *Intrusul*

Radu Petrescu, *Matei Iliescu*

Mircea Horia Simionescu, *Ingeniosul bine temperat*

Gabriela Adameșteanu, *Dimineața pierdută*

Ioan Groșan, *Trenul de noapte*

Mircea Cărtărescu, *Mica negresă*

William Faulkner, *Fum*

Albert Camus, *Ciuma*

Friedrich Dürrenmatt, *Făgăduiala*

Aleksandr Soljenițin, *O zi din viața lui Ivan Denisovici*

Kurt Vonnegut, *Abatorul cinci*

Art Spiegelman, *Maus*

NICOLAE BREBAN (n. 1934), prozator și eseist. Născut la Lugoj, este exmatriculat în ultimul an de liceu din cauza originii sociale „nesănătoase” (fiu de „exploatare”) și termină școala la „fără frecvență”. Urmează, la Universitatea din București, studii de filosofie, iar la cea din Cluj, de filologie, ambele neterminate. În această perioadă frecventează cercurile unor tineri scriitori pe cale de afirmare, unde se discută intens despre înnoirea creației literare.

Debutează în 1965 cu romanul *Francisca*, urmat de *În absența stăpânilor* (1966) și *Animale bolnave* (1968). Cel din urmă îi aduce consacrarea ca romancier. În 1970 semnează scenariul și regia filmului *Printre colinele verzi* (o adaptare după *Animale bolnave*), care este inclus în selecția oficială a Festivalului de la Cannes din 1971. În Franța, însoțind filmul, se disociază de măsurile de înăsprire a controlului ideologic asupra vieții culturale, își dă demisia de la conducerea revistei „România literară” și acordă interviuri presei din Occident, unde critică regimul comunist din România. La întoarcerea în țară este exclus din Biroul Uniunii Scriitorilor și marginalizat.

Încearcă să-și publice scrierile în străinătate, dar este șicanat în permanență de autorități. Dobândind cetățenia vest-germană, face mai multe călătorii în afara țării și locuiește perioade lungi la Paris, având o condiție de semi-exilat. Sprijină poziția dizidentului anticomunist Paul Goma, tipărește câteva dintre romanele sale în traducere franceză, dar nu ajunge un opozant politic al regimului comunist de la București.

După 1990 devine director al săptămânalului „Contemporanul – ideea europeană” și este foarte prezent în dezbaterile de idei din publicistica timpului. Publică și alte romane, dar și cărți de ese-uri. Se face remarcat ca animator al unor colocvii despre romanul românesc, iar în 2001 este ales vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor. În 2007 devine membru al Academiei Române.

Încă de la primele romane s-a impus ca unul dintre prozatorii cei mai importanți și, în același timp, inovatori ai prozei românești contemporane. Romanul *În absența stăpânilor*, care, potrivit propriei opinii, a fost „prima carte bună” a sa, a fost scris la Lugoj și Sinaia, între 1964 și 1966. Cartea este alcătuită din trei secvențe narrative distincte – *Bătrâni*, *Femei*, *Copii (Oglinzile carnivore)* – alcătuiind un triptic de narațiuni independente, care sunt consacrate, fiecare în parte, unei vârste sau condiții omenești: senectutea, feminitatea și copilăria. Titlul romanului – *În absența stăpânilor* – indică faptul că relațiile dintre personajele cărții sunt unele de autoritate între ființele puternice (bărbații, adulții) și cele slabe (copiii, femeile și bătrânii).

Tiparul prozei scriitorului nu va mai fi niciodată schimbat în niciunul dintre romanele sale apărute după această carte.

*Copii**(Oglinzile carnivore)*

1

În după-amiaza aceea de vară, la câteva luni după sfârșitul războiului, Herbert se plictisea formidabil. „Ai săi” dormeau, el nu avea voie să iasă în stradă, iar în curtea în care se afla, pardosită cu plăci neregulate de piatră și izolată complet de stradă, nu mai avea nimic ce explora. Era cald, și o liniște ciudată, neplăcută, stăpânea peste tot. Se duse în fundul curții și începu să pompeze apă până când inundă aproape toată curtea. Strecurându-se printre marile lespezi, lichidul crea tot felul de desene, care aminteau mai mult golfuri, estuare, delte și pe care Herbert le privea în parte, minute întregi, cu atenție concentrată, și ochii săi se bombau în acele clipe de parcă ar fi fost doar niște obișnuite lentile de microscop care aveau datoria să mărească și să extindă, să dilate acele linii fluide în dorința lui de a imagina pentru o clipă, doar, aerul golfurilor și estuarelor.

Apa care venea de la fântână, după ce se împrăștia peste și printre pietre, se vărsa, în capătul celălalt al curții, într-un fel de canal care curgea la suprafață, acoperit de scânduri. Herbert se uită cu atenție cum se scurg apele în canal [...].

Se afla lângă treptele pivniței, lângă poarta cea mare, care era zidită și alcătuită un fel de gang imens, pe al cărui tavan era atârnată în lanțuri o sanie uriașă de lemn. Cu acea sanie se plimbau pe vremuri bunicii, dar, cum caii fuseseră de mult vânduți sau muriseră, ea nu mai coborâse din lanțurile ei, unde atârna. Era o sanie roșcată, în care se suia uneori Herbert și se legăna în zgomotul monstruos al lanțurilor subțiri și ruginite, care se puteau rupe în orice clipă, dar care nu s-au rupt niciodată.

Se afla acum sub sanie și stătea pe gânduri dacă să se urce în ea sau să coboare în pivniță. Stătea astfel pe gânduri, când deodată îi atraseră atenția țipetele ascuțite ale rândunicilor care își făcuseră cuiburile sub gangul porții – atrase de bărnele puternice care sprijineau bolta – și care intrau și ieșeau de sub gang ca niște săgeți negre, electrice. Privi cu atenție unul din cuiburi și auzi – când o rândunică se așeză pe marginea lui – ciripitul ascuțit, strident, al puilor, pe care nu îi vedea însă, și cum acest zgomot se repeta și la alte

cuiburi, acest lucru îi provoacă o mare curiozitate. Liniștea neplăcută din jur, faptul că nu putea ieși în stradă, toate astea îi măreau plictiseala, și atunci se duse într-una din cele două magazine și căută o prăjină. Se întoarse în curând cu una și lovi cu ea în cuibul pe care îl urmărise mai multă vreme. Fu surprins la început cât de bine se ținea construcția aceea din noroi, excremente, salivă și paie, apoi însă, după ce lovi de câteva ori mai viguros, el căzu. Nefiind atent, i se umplură ochii de praf, așa că nu observă când căzură și puii, pe care îi văzu abia jos, pe scândurile tocite ale gangului, printre resturile cuibului.

Erau mult mai mari decât și-i închipuise el, dar formidabil de urâți. Erau atât de urâți, de hidoși, încât Herbert, care din spaimă dilata mereu lucrurile, se sperie o clipă de ei. Luă apoi unul în mână, și o căldură jilavă trecu de la pasăre prin pielea mâinii sale. Avea gâtul lung, golaș, ridat, bătrânicos, și aripile – acoperite cu un fel de puf – atârând greoi în spate. Pliscul enorm, pardosit cu o pieleță galbenă, era parcă un plisc de reptilă, veșnic ironic. [...]

2

În cele din urmă, ucis de plictiseală, aflat în acea stare în care urâtul estompează totul, chiar și urmările celor mai grave fapte, ca un fel de somnolență vicioasă, Herbert ieși în stradă. La început nu îndrăzni să gândească mai mult decât că nu va depăși zona porții. Dar privind în lungul străzii fu de-a dreptul dezamăgit când nu zări pe nimeni. Trecu doar un camion, pe care Herbert îl zări de departe, din capul străzii, micșorat de distanță, cum se apropia încet, orbecând prin praful drumului, ca o gânșanie care-și pipăie drumul cu antenele; apoi, vehiculul se mări și trecu destul de încet pe lângă el, clătînându-se prin gropile străzii, și lada sa veche se zbuciuma îngrozitor, și totul era atât de cunoscut, de perimat și se desfășura cu o încetineală atât de exasperantă, încât Herbert nici nu întoarse capul după mașină.

Camionul transporta ambalaje, lăzi vechi, goale, și deasupra lor el zări așezați doi muncitori, îmbrăcați aproape la fel, cu lucruri foarte diferite, care puteau fi de culori țipătoare, dar nu erau, pentru că ploile și anotimpurile le îmblânziseră stridențele. Unul dintre ei, care părea cel mai în vârstă, deși Herbert nu era convins de acest lucru – nu pentru că mașina trecuse prea repede, ci dimpotrivă, pentru că ambii erau negricioși și ridăți și se aflau la acea vârstă imposibil de identificat –, deci cel care părea mai în vârstă cu ceva (dar putea tot atât de bine să fi fost mai tânăr cu ceva) era așezat direct pe cabină, își ținea un picior rezemat în sus, pe o ladă care se clătina la stânga și la dreapta, și cânta din muzicuță.

Celălalt stătea în partea opusă și fuma, și de cum îl zări pe Herbert scuiță și îi strigă, binedispus, și toată fața sa prelungă, nobilă, i se boți deodată în cute fine paralele. [...]

Stătu multă vreme așa, nemișcat, privind fără să vadă nimic, și în acest timp, de ciudă și furie neputincioasă, împinse cu gândul camionul înapoi, la începutul străzii, și-l lăsă să vină din nou, cu ambalajele sale, iar sus, pe lăzi, îl păstră doar pe cel cu muzicuța, și tot acolo, dar în celălalt capăt, rezemată de oblonul dindărăt, în așa fel ca să i se vadă picioarele lungi, arcuite, înfășurate strâns într-o fustă ieftină, de-un roșu spălăcit, care însă sublinia într-un grad înalt farmecul coapselor și al genunchilor o fată... fața acelei fete, Herbert nu și-o putea închipui, deși ezită multă vreme, dar în cele din urmă, cum camionul trebuia totuși să treacă, ea îi zâmbi dintr-un oval alb, cu o pată întunecată spre frunte, unde trebuie să fie ochii negri, fierbinți, sclipitori, dar nu apărură decât două sprâncene drepte, care își căutau conturul. Ajuns aici, pe Herbert îl nemulțumi din nou ceva, opri din nou camionul, îl trimise îndărăt la capătul străzii și-l lăsă să vină, gemând și hurducându-se, doar cu fata, și odată ajunși în dreptul lui, o ladă sau altceva trebuia să se rostogolească în drum, fata să țipe (mereu zâmbindu-i însă), mașina să se oprească și, într-un fel oarecare... aici însă, totul îndepărtându-se prea mult de real, imaginea începu să se clatine și dispăru rapid; ultimul lucru care mai flutură o clipă prin fața ochilor lui Herbert, ce rămaseră fixați pe lemnul porții, fu rochia ieftină a fetei, de-un roșu spălăcit, strânsă pe picioarele ei lungi...

Herbert stătu câțva timp încă în aceeași poziție, nesimțind și nemaivăzând nimic, apoi întoarse încet capul, spre partea cealaltă a străzii, pregătindu-se pentru peisajul ultracunoscut, cu copaci prăfuiți și cu gropile mari ale șoselei; dar fu surprins să vadă, imediat îndărătul spatelui său, un camion foarte asemănător cu cel la care se gândea de-atâta timp și nici nu avu timp să se întrebe cum de trecuse vehiculul fără să-l observe, când își dădu deodată seama că e de fapt același: cel cu muzicuța continua să cânte, stând pe cabină, iar celălalt, care strigase la el, întorsese capul și continua să-l fixeze cu un zâmbet zeflemitor, deși oarecum prietenesc, de-o dură prietenie. Mai mult decât atât: Herbert distinse clar cum omul îi face semn cu ochiul și remarcă încă o dată fața prelungă, osoasă „ca de prinț rus”, și ceea ce-i păru foarte nobil lui Herbert era că orice mimică, cât de mărunță, pe acest obraz, făcea să explodeze evantaiuri complicate de riduri, dispuse într-o simetrie complicată și cizelată de stampă japoneză.

Herbert rămase surprins și gânditor; îl frapa mai ales „încetineala” cu care trecuse mașina din clipa când el întorsese capul; era cu atât mai uimitor faptul că după ce o revăzuse, și omul îi făcuse cu ochiul atât de batjocoritor, mișcându-și miile de crețuri pe fața sa prelungă, ea dispăru imediat, cu rapiditate, ceea ce însemna că nu-și încetinise nicio clipă mersul.

Când începu să se gândească să reentre, o zări pe fata lui Perpală, stând pe banca din fața casei, și se apropie nehotărât de ea, disprețuind-o și în același timp disprețuindu-se și pe el pentru faptul că se apropia de ea. Spre uimirea sa, fata nu fu deloc încântată, pe cât se aștepta el, să-l vadă, ba mai mult decât atât, părea că nici nu-l observase, deoarece la apropierea lui vru să intre în curte, legănându-se cu o mare îngâmfare. Asta îl întristă pe Herbert și se pregăti să se prefacă la rându-i că n-o observase, când deodată, cineva, cu o voce ascutită, strigă de câteva ori:

— Aurelia, Aurelia...

Era Deutsch Pali, fiul negustoresei obeze din colțul celălalt al străzii, un găligan înalt și puternic, roșcat și atât de pistruiat, încât părea că ochii lui râd mereu dindărătul unei măști.

Aurelia se opri, destul de încântată, și Pali se apropie de cei doi. Herbert, deși știa că ar fi fost de demnitatea sa să se îndepărteze, rămase totuși, sperând puternic că cei doi îl vor băga în seamă, ca pe un egal al lor, și asta în ciuda atitudinii sale relaxate, aproape îngâmfate. Pali era însă un derbedeu fără scrupule și insensibil, care nu avea timp să observe nuanțele, și-i strigă imediat: [...]

— Știai că ai picioare în formă de X, știai? – la care Herbert se fâstăci, se roși puternic și plecă capul.

— Hai să ne jucăm de-a ceva... propuse Aurelia, vrând să schimbe discuția, și Herbert, deși încă tulburat și umilit, cu privirea ațintită aiurea, încercând să pară nepăsător, îi fu o secundă puternic recunoscător și se învinui pentru disprețul pe care-l simțise pentru ea câteva clipe mai înainte. Aurelia, însă, o făcuse mai mult din plictiseală – într-adevăr, nimeni n-ar putea bănui cât de puternic băntuie plictiseala, ca o adevărată epidemie, printre tinerii în jurul vârstei de zece ani – și la întrebarea lui Pali „Unde?”, ea răspunse imediat:

— La noi în curte, nu e decât moșul acasă și doarme.

Pali dădu din cap, în semn că e de acord, și-l trimise pe Herbert acasă să fure țigări. Herbert se execută, și peste puține minute îi regăsi pe cei doi în curtea Aureliei, împreună cu o fetiță foarte mică, de vreo șase ani, o verișoară a Aureliei, de care aceasta trebuia să aibă grijă. Fetița era prost îmbrăcată, murdară pe față, și pe deasupra foarte lipicioasă, și cum Aurelia și Pali n-o prea băgau în seamă, se ținea scai de Herbert, care era destul de slab ca să se prefacă încântat de tovarășia ei.

La început, Pali stătea trântit pe jos, rezemat de zid, și fuma gânditor, fără să se mai lege de Herbert, iar Herbert, pe care Aurelia îl pusese să piseze un colț de cărămidă, se

purta degajat cu el, vrând să-i sugereze celuiilalt – în aceste minute de odihnă și indife-rență – senzația unei posibile egalități între ei, întrerupt mereu de eforturile pe care le făcea de a o respinge – cu multă finețe și artă a disimulării – pe lipicioasa cea mică, ce încerca mereu să-l îmbrățișeze. Aurelia se mișca mereu printre „vasele ei de bucătărie” și pălăvrăgea neobosită, după care puse prețurile și le vându câte ceva, în schimbul unor pietricele albe, de cremene șlefuită, găsite prin curte mai ales de Herbert și de cea mică, produse importate din colonii, ca scorișoară, piper, foi de dafin, cafea etc. Pali nu se obosi să caute pietricele de cremene, și pentru a-și justifica indolența declară că toate astea sunt „copilării răsuflate”, de care se plictisise. Aurelia râse pentru a nu arăta cât de jignită e, dar Herbert simți că Pali are dreptate, și chiar în aceeași clipă tot acel joc complicat, cu vase multe și cu tot felul de materii colorate care puteau da atâtea combinații neașteptate, i se păru deodată desuet și minor. Ținea încă în mână punga cu „boia roșie”, cu praf de cărămidă adică, și vrând să scape de ea – părându-i-se că Pali îl privește batjocoritor – vru să i-o strecoare celei mici, dar nu reuși, și atunci o ascunse sub nisip, care se găsea în toată curtea, în mari cantități.

Cu tot disprețul său, Pali primi și el la rândul lui – și încă în mod gratuit – o pungă „cu cafea”, și după ce o miroși mirat, parcă neînțelegând de ce e vorba, o trânti de pere-tele de vizavi, răzând cu toată gura, lăsând să i se vadă dinții puternici, rari și pe jumă-tate îngălbeniți.

Herbert se surprinse invidiindu-l pentru relaxarea și pentru curajul său de a face tot-deauna ceea ce avea chef să facă. Apoi, Aurelia propuse să se joace de-a „v-ați ascunselea” și-apoi propuse încă vreo două – trei jocuri, la fel de „femeiești”, cum le spunea Pali, deși se conformă și jucă în toate, răzând uneori când nu se aștepta nimeni, cu vocea lui care se îngroșa vizibil. Ultimul joc fu însă și cel mai interesant, deși la început nu părea cine știe ce, cu atât mai mult cu cât nu era un joc anume, ci fusese inventat *ad-hoc* de fata lui Perpală. Ea îi spunea „de-a cocostârcii” și se jucau astfel: cei patru care se aflau acolo tre-buia să se împartă în două perechi, băiat și fată, să-și facă un cuib undeva și să se joace de-a cocostârcii. Jocul, ca și celelalte, fu acceptat, și perechile fură constituite. [...] Herbert se urcă în pod, și după el se luă imediat cea mică, ce voia să facă și ea un cuib, pentru Pali. Herbert uită în curând de jignirile și amănuntele penibile cu care îl sâcăia celălalt și se apucă să aleagă fân cât mai mult și mai moale.

Făcu mai multe curse cu fânul, pe care îl depozită într-un colț al magaziei, în dosul unor lemne, loc pe care îl alesese Aurelia și pe care îl curățase de mături, cizme vechi, cârpe și saci. După ce cuibul fu gata, ei îngrădiră intrarea cu prăjini și lemne și se cuibă-riră apoi într-însul, ca să se joace de-a cocostârcii.

La început, Herbert vru să se așeze în fân, alături de Aurelia, dar ea îl trimise după mâncare „pentru pui”, în timp ce nu termina să aranjeze fânul și velințele, cu care încerca să dea o formă cât mai stabilă cuibului. Herbert ieși cu greu printre lemne și rătăci prin curte, neștiind ce să aducă de mâncare. Se uită în jur după ceilalți doi, dar nu-i zări pe nicăieri, și atunci se cățăară pe vița-de-vie sălbatică ce creștea în lungul pereților, rupse doi ciorchini verzi și-i aduse să-i dea „la pui”.

Aurelia primi strugurii cu oarecare nedumerire și-i puse deoparte, îngropându-i ușor în fân. După care se cuibări lângă Herbert și-l povățui să stea cuminte, ca să „clocească ouăle”. Herbert rămase inert, lăsându-se împins și înghiontit de Aurelia, care voia să-l așeze „cumsecade”, și-apoi, când și acesta se termină și după câteva foieli își găsi și ea locul, rămaseră amândoi nemișcați, înțepenți, așteptând.

Și atunci, se ridică din colacul acela vegetal și din ei înșiși o febră ciudată, ușoară, neașteptată, necunoscută, ceva care-l gătuie pe Herbert și-i dădu o panică dulce, paradisiacă, și pe amândoi îi înconjură șerpi aeriени, uriași, vii, care le comprimau parcă mușchii inimii, împingându-l să lupte cu o violență formidabilă. Fără să se privească, fiindu-le teamă să se privească, se apropiară instinctiv unul de altul simțindu-și căldura veșmintelor și altceva, care alerga de la unul la celălalt, ca un animal puternic ce fuge în zigzag pe urmele pașilor unei ființe supraomenești, ale unei zeități teribile, pe care o iscaseră amândoi fără să știe cum. Herbert observă că începe să gâfâie ușor, auzi și respirația zgomotoasă a Aureliei, și-apoi o auzi murmurând ceva, aproape bolborosind, dar nu se mișcă, stătea înțepenit ca un orb, nevrând să fugă nici cu cea mai mică tresărire de mușchi de acea stare inspirată, hipnotică aproape, ca o fascinație internă.

Aurelia se mișcă prima și se ridică, și Herbert resimți asta ca o smulgere dureroasă și se înfurie pe sine însuși că nu e atât de puternic s-o rețină. Ea plecă sub pretextul că aduce mâncare și nu se mai întoarse. Din clipa aceea, totul se răci brusc, ca o magmă vulcanică ce înțepenește, și pereții crăpați, mormanele de lemne, propriile sale mâini, Herbert le vedea printr-un aer atât de limpede, totul prindea relief cu o vizibilitate atât de perfectă, încât îl nemulțumea până la furie și lacrimi. O așteptă multă vreme pe Aurelia, exagerat de mult, apoi se ridică și ieși din magazie. În curte o întâlni pe cea mică, ce se afundase într-un morman de nisip și-și turna nisip pe cap, peste umeri și prin rochie. La întrebarea lui Herbert, ea îi răspunse fără să se uite la el, cântând parcă încet, că Aurelia se joacă acum cu Pali și stau amândoi în același cuib în fundul curții, sub căruța cea lungă.

„De fapt, așa e! gândi Herbert, țărani au două feluri de căruțe: cea lungă și cea scurtă!” și mai stătu câțva timp privind-o pe cea mică, ce, tot turnându-și nisip pe ea, se decolorase

toată și arăta ca fantoma unui pitic. Apoi vru să se ducă în fundul curții ca să le propună celor doi alt joc, dar își dădu seama că nu-l așteaptă nimeni acolo și plecă acasă.

4

Reîntors acasă, Herbert îl găsi pe tatăl său în curte, făcându-și pantofii.

Herbert se găsea în vacanță la mătușa mamei sale, și părinții veniseră și ei în vizită pe câteva zile. Tatăl lui Herbert era un mic funcționar într-un orașel, capitală de județ, dar, găsimdu-l la întoarcerea din curtea fetei lui Perpală rezemat cu un picior de un scăunel de lemn, lustruindu-și pantofii negri, Herbert se apropie cu o sfială și un respect maxim de el. În primul rând îi era teamă că va fi comentată în mod neplăcut evaziunea din limitele curții, dar, spre bucuria sa, nu fu înregistrată greșeala sa, ceea ce dovedea că nu fusese observată. Deodată, la vederea tatălui său atât de grav și de impunător (era un bărbat de statură mijlocie, cu un cap puternic, expresiv și autoritar), lui Herbert i se păru că se ridică în zone superioare de existență. Toată după-amiaza aceea lăncedă, în curtea aceea nemișcată, neplăcut de liniștită, cu apa pompată, cu puii monstruoși de rândunică, umilințele pe care le îndurase apoi din partea omului de pe camion, ale lui Pali, chiar și a fetei aceleia mici, veșnic murdare, care îi dăduse ultima veste, atât de apăsătoare, a fugii Aureliei spre găliganul acela relaxat, totul, totul se scufunda încet, într-un uriaș suspin de ușurare, neuzit de nimeni, în fața siluetei tatălui său, care părea atât de distins și de „nobil” chiar în timpul unei ocupații atât de mărunte ca lustruitul ghetelor. Încă o dată, Herbert simți o secretă senzație de purificare, de depășire a unui infern mărunț și tenace totuși, un iad în care recădea mereu din propriul său tembelism și din propria sa slăbiciune; apropiindu-se de tatăl său, el renăștea cu fiecare pas, se înnobila la rândul-i – nu însă prin forța sa, ci a celuiilalt, a zeului și stăpânului său, și el era conștient de asta –, și un sentiment de bucurie și de umilință îl cuprindea, o bucurie și o umilință atât de vii și atât de intim trăite, netrădate față de nimeni, încât atingeau limitele unui autentic sentiment religios.

Tatăl său, când îl văzu apropiindu-se, îl întrebă ce făcuse în după-amiaza aceea, apoi trecu repede peste răspunsul lui Herbert, care întârzia și se anunța discontinuu, și începu, cu o pasiune cumpănită, să-i explice, destul de pe larg, felul în care va trebui să procedeze el de-aici înainte pentru a avea pantofii bine făcuți. Tatăl său – care era față de el un om rezervat, aspru, uneori chiar brutal – vorbea acum cu metodă și cu oarecare pedanterie, ceea ce îi plăcu lui Herbert, care-l asculta cu o atenție disproporționată față de obiectul prelegerii. Dar important era acum mai ales faptul că stătea lângă el și îl putea privi în voie, putea să-și întipărească fiecare gest al său în minte și să lase memoria sa lacomă să

îmbrățișeze cu o foame uriașă fiecare cută a costumului cu pantaloni largi și cu dungi subțiri, albe. Herbert stătea în fața tatălui său, și fiecare mișcare a celui alt, cea mai ușoară expresie schimbată cădeau în el ca într-o prăpastie, pierzându-se cu rapiditate în adâncurile sale obscure, care devorau cu aviditate totul. Cu toată ascultarea și supunerea sa absolută, Herbert nu se putea abține de a observa cu o satisfacție interioară, pe care o gustă destul de îndelung, că o bună parte din amabilitatea și răbdarea tatălui său proveneau probabil din faptul că părinții săi urma să iasă în acea seară, și Herbert își cunoștea destul de bine tatăl ca să știe că orice „ieșire” într-un anturaj mai larg îl dispunea, schimbându-l abia simțit până la cele mai mărunte gesturi. Tatăl său era un om sociabil, era un om făcut spre „a ieși”, și, ca acei pozeuri de înaltă clasă care-și ascund calitățile față de persoane singulare sau accidentale, tatăl său desfăcea toată jerba strălucitoare a spiritului și farmecului propriu doar atunci când putea observa efectul acestor calități pe fețele înșirate pe o jumătate de cerc în jurul său. De aceea, serile în care tatăl său urma să iasă erau o sărbătoare pentru Herbert și el le gusta cu un triumf secret, senzație care fu prima formă, primul îngrășământ din care va răsări ironia sa complicată de mai târziu.

Apoi, el îl întovărăși pe tatăl său de-a lungul întregii sale toalete.

După ce termină cu pantofii, i se aduse un lighean mare, unde își turnă apă pompată la fântână și apoi se dezbracă de haina de pijama pe care o purta și se spală „până la brâu”. Tatăl său era solid și bine făcut, și când se spăla făcea un zgomot teribil și împrôsca apa în jurul său cu o fervoare și o energie mare, iar Herbert sta neclintit lângă el și-i urmărea fiecare mișcare și nimic nu se pierdea din fața ochilor rotunzi și negri, lipsiți de expresie și de personalitate, semănând cu niște hiperșlefuite oglinzi, oglinzi miraculoase însă, oglinzi care rup și smulg imagini din realitatea armonioasă a lumii, oglinzi care devoră, oglinzi carnivore.

Când tatăl său termină și, cu o figură strălucind de efort – ca aceea a campionului de înot după o cursă formidabilă, când se prinde de marginea bazinului, blând și obosit ca un copil, sclipind însă de zecile de priviri fanatici care se reflectă pe chipul lui, își desprinse „ștergarul” de la brâu și se șterge îndelung, masându-și cu o plăcere neascunsă carnea și mușchii, întăriți de răceala apei – mama lui Herbert (o femeie înaltă, subțire, neagră) îi atrase atenția asupra șanțului adânc pe care îl purta tatăl său pe spate. La întrebarea lui „de ce e acesta atât de accentuat, atât de adânc”, mama îi spuse că acest șanț prinde relief, adâncime, numai la oamenii musculoși, la cei puternici, la ceilalți, mai nevolnici, el fiind un simplu semn, un rid aproape [...].

— La tatăl tău, încheie mama – și în ton i se mișca o ușoară admirație, din care Herbert deduse că ea îl iubea încă –, la tatăl tău, privește cât de puternică și de vie e adâncitura, luptând ca un șarpe legendar printre mușchii greoi ai spatelui!

Nu știu dacă se exprimase chiar cu aceleași cuvinte, dar acesta fu sensul pe care îl înțelese Herbert și, cum el nu ajunsese să cunoască bine înțelesurile tuturor cuvintelor, el umplea învelișul gol al onora cu o mișcare a mâinii, cu o lumină scurtă care alerga o clipă pe partea stângă a feței sau cu timbrul vocii uneori sunând grav și misterios ca o coardă de violoncel.

Apoi, tatăl său îmbracă o cămașă curată, își trase pantalonii, și Herbert era mereu prezent, grav și încordat, de parcă ar fi asistat la o revoluție istorică. În timp ce se petreceau aceste lucruri, tatăl său conversa cu el, cu o amabilitate și o răbdare rar întâlnită, fiind pentru câteva minute un adevărat pedagog. Uneori îl însărcina cu treburi mărunte, pe care Herbert le făcea cu o viteză neobișnuită, și revenea la locul îngăduit lui – atât de rar – pe platforma lui, atât de apropiată, uneori amețitor de apropiată de miracolul care se petrecea sub ochii lui, în mii și mii de explozii necunoscute, incredibile, ilogice, întreg și uriaș miracolul realului.

Apoi părinții plecau, în aparență relaxați și zâmbitori, dar Herbert le observă o febră mărunță, ascunsă, care-i atrăgea cu putere spre ceva, în afară, „dincolo de el”, spre ceva nu prea bine conturat lui, și Herbert observă cu oarecare neliniște că în ultimele gesturi, când erau în stradă, tatăl său începuse să se „împuțineze” parcă, să „sărăcească” cu rapiditate, să scadă în volum, mișcărilor i se făceau mai rare, mai puțin expresive, mai rămase doar o schemă uscată, care amintea de farmecul și vigoarea de „altădată”, deși acest „altădată” era o chestie de câteva minute. Singurul lucru viu, tot mai viu, era acea febră electrică ce trăia în el și care-l trăgea – ca un capăt al unui sandou uriaș și invizibil – spre ceva în afara lui Herbert, ceva care-l depășea, o „suprarealitate” în întregime cifrată pentru ochii săi, ca două oglinzi șlefuite.

Da, mai fu o schiță de zâmbet, un gest pe jumătate făcut cu mâna, un gest grăbit, pe care acea febră îl oprise la jumătate, și asta fu tot ce mai rămăsese din universul acela viu și personal de adineauri, ceva atât de sărac și de turtit, încât Herbert se alarmă cu adevărat, deși nu era decât o alarmă surdă, înăbușită de pereții catifelati ai trupului său, care trăia încă în formele ideale ale generalului din care cursese. Era însă o alarmă veritabilă, pentru că, sub ochii lui, acel bărbat puternic și viu, cel mai mândru și puternic bărbat al lumii, *murea* cu o rapiditate incredibilă, și ultimele sale gesturi și cuvinte erau făcute de o jumătate de cadavru, schița de zâmbet și gestul pe jumătate al mâinii puteau să indice deja o paralizie fulgerătoare a celeilalte părți a trupului; și Herbert, în cele din urmă, privind în urma lor cum se îndepărtau – cu o „siguranță de neînvinș” – pe strada cu salcâmi în formă de globuri prăfuite, micșorându-se, avu senzația că tatăl său se îndepărtează din pundoare, pentru ca Herbert să nu-l vadă murind sub ochii lui.

Herbert se pregăti pentru o seară liniștită, stearpă, și aproape se obișnuie cu această perspectivă, când strămătușă sa primi o vizită.

Cunoștința strămătușii sale era, după cât se părea, o femeie cu cele mai bune intenții: observă că Herbert crescuse neașteptat de mult de când nu-l mai văzuse, se întreține câteva minute cu prietena ei, încercând să stabilească cu oarecare precizie cu cine anume seamănă mai izbitor din familie, urcând deopotrivă pe linia mamei cât și pe cea a tatălui, și-apoi, deși cercetările ambelor femei în acest domeniu rămaseră destul de indecise, îl mângâie pe Herbert cu mâna ei lată și grăsuță, gest însă care, spre surprinderea sa, îi plăcu lui Herbert, și atunci, ca să se răzbune oarecum, încercă să gândească ceva rău despre acea femeie, dar nu reuși decât să afirme, tacit, că în viața de „toate zilele” (adică atunci când nu se află în vizite) trebuie să fie o femeie cicălitoare.

„Femeia cicălitoare” nu venise însă singură, ci cu un nepoțel al ei, și din pricină că se parfumasă prea tare și peste tot uită să i-l prezinte. (Cel puțin așa gândi Herbert.) Oricum însă, cele două femei se așezară în cele din urmă cu gravitate în colțul unei mese lungi, „în sufragerie”, iar tinerii rămaseră foarte stânjeniți, de capul lor.

„Nepoțelul” era un băiat negricios, izbitor de negricios, cu fruntea mică, subțire, îl chema Dorin și părea foarte liniștit, aproape timid. Herbert se apropie de el prin câteva manevre îndemânatică și îl abordă, vorbind cu multă relaxare și ajutându-l pe celălalt să iasă din inerția sa. Află că-l cheamă Dorin – lucru cunoscut de altfel – și că locuiește în același cartier. De ce nu s-au întâlnit, atunci, încă la școală? fu remarca destul de logică, și celălalt îi răspunse, cu o fâstăceală inexplicabilă, că el împreună cu părinții săi sunt refugiați din Ardeal și sunt sosiți de nici zece zile, locuiesc încă la mătușă lor, își caută casă și că încă n-a avut timp să se intereseze „unde-i școala și ce trebuie anume pentru înscriere”.

Pe Herbert, din această lămurire îl izbiră două lucruri: faptul că negriciosul spunea „căutăm serviciu, căutăm casă”, incluzându-se în acțiunile celor mari, și-apoi amănuntul destul de izbitor că „el”, adică negriciosul, afirma că nu avusese timp să se ocupe de înscrierea sa la școală, de parcă asta ar fi fost o treabă care să-l privească pe el. Gândindu-se la aceste „contradicții”, Herbert observă – ceea ce la început îi scăpase – că negriciosul era îmbrăcat destul de modest, cu oarecare șic, e drept, dar cu lucruri ieftine, uzate, probabil recondiționate. Herbert se gândi imediat la Pali, și un zâmbet răutăcios îi apărură pe față când își imaginează ce observații pline de miez ar fi făcut „găliganul” vizavi de eleganța negriciosului. Amintindu-și de felul fâstăcît în care vorbea și de „incoerențele” sale, Herbert fu ispitit să joace câteva minute el însuși rolul lui Pali, în lipsa acestuia, și s-o întrebe pe

această victimă atât de comodă, eventual dacă pantalonii sau hainele lui fuseseră confecționate din pantalonii vechi ai tatălui său, cu care acesta lucra în grădină, sau dacă batista albă pe care o poartă la buzunarul de sus al hăinuței nu e cumva cusută acolo.

După câteva clipe de ezitare, renunță însă sau nu avut puterea să joace rolul „găliga-nului”, chiar în lipsa acestuia, și atunci se mărgini să-l invite pe negricios – „Dorin”, cum îi spunea strămătușa sa parfumată – în curte, din pură politețe.

Herbert îl conduse peste tot, și după câțva timp, furat de rolul și de propria sa fire, uită de disprețul său, de fâstâceala celuiilalt și se comportă în curând cu el de la egal la egal. Se așteptă ca musafirul, la această abia simțită modificare de atitudine din partea sa, totuși măgulitoare schimbare de atitudine, să încerce un răspuns mai „franc”, mai deschis, un gest mai cald, poate chiar mai necugetat, ceva care să indice un dezechilibru al unei demnități crispate, un început veritabil de prietenie. „Negriciosul” însă se purtă egal și, în ciuda dovezilor aproape evidente ale lui Herbert, rămase „el însuși”, același ins rezervat, ușor fâstăcit în vorbire, aproape șters ca personalitate. Nicio gafă, nicio jumătate de gafă, nici măcar o sclipire, ci totul curgea egal, o consecvență care începu de-a dreptul să-l indispenă pe Herbert.

Se hotărî să revină la atitudinea sa de la început, ba chiar Herbert se feliicită în gând pentru intuiția pe care o avusese în primele minute și care i-l indicase pe negricios ca pe-un ins demn nici măcar de dispreț, ci de un semidispreț, dar în clipa aceea în curte apăru Irene. Acest lucru, această apariție însemna în primul rând că strămătușa sa promise o nouă vizită, și anume o verișoară a ei, nemțoaică și ea (ca și mama lui Herbert), mult mai tânără însă, Elsa-*Tante*, care era mama Irenei.

Ce s-ar putea spune despre Irene, despre această apariție înaltă, în rochie albă, imaculată, cu gâtul lung, subțire, cu mâinile poate prea lungi, dar atât de subțiri și de elastice, de întreg mersul ei „fără oase” (așa gândea Herbert despre mersul Irenei: „un mers fără oase”)? Ea era mai înaltă decât el, chiar mai în vârstă cu un an, dar colțul stâng al buzelor ei cunoștea un zâmbet atât de surprinzător și de înțelept, încât toate miracolele pe care le dezvălui mai târziu universul lui Herbert nu reușiră decât să egaleze acest zâmbet, atât de nerușinat și de provocator încât devenea profund și amețitor, ca un aer de primăvară, străpuns de atâtea lumini și culori, încât devine strident, țipător, și în care contururile și se mișcă și și se deformează ca într-o apă limpede.

Când o zări pe Irene pe lespezile curții, Herbert fu mândru că o cunoaște și că ea vine în întâmpinarea lui, zâmbindu-i, și-l privi repede pe negricios, așteptându-se să surprindă pe fața lui o expresie asemănătoare ca aceea pe care o purta și el pe obraz, dar, spre disprețul său, negriciosul rămase netulburat, ca și mort.

trebuia să cobori vreo zece trepte lungi, din ciment. Pepenele pe care trebuia să-l aducă Herbert se găsea afundat în nisip, chiar lângă aceste trepte, dar el, aplecându-se, făcu o mișcare pripită, și lumânarea pe care o ținea în mâna stângă – gata pentru întoarcere – se stinse, lăsându-l într-un întuneric aproape compact.

Afară se înnoptase deja; undeva, în golurile reci, cosmice, sclipeau aștrii uriași, inegali, indiferenți, și, aflat deodată singur, în pivnița întunecată, Herbert se înspăimântă. Rămase ca paralizat o clipă, apoi, cum i se păru că în jurul său, din toate părțile, s-au declanșat forțe oculte, monstruoase, foșnitoare, care tind să-l atingă, primul impuls fu să fugă pe scări în sus, lăsând baltă pepenele, pe acolo pe unde se întrezărea o pată mai deschisă, alburie, și pe unde se putea ieși spre noaptea de afară. Supraviețuind însă primului impuls într-un mod curajos, Herbert hotărî că nu e cazul să plece fără pepene și se aplecă, cu o mișcare crispată, să-l caute și să-l dezgroape din nisip, cu mâinile. Reuși acest lucru destul de bine și de repede, și atunci, în timp ce făcea primii pași spre acea pată alburie care indica ieșirea, urcarea spre muchiile certe, liniștitoare – pași făcuți exagerat de rar, pentru că altfel totul ar fi devenit panică și fugă dezordonată, nebărbătească –, lui Herbert îi veni în minte să se pedepsească pentru lașitatea sa, deși nu arătată, totuși trăită, și hotărî că cea mai eficace pedeapsă va fi să se oprească din drumul firesc pe care-l avea de făcut – acela de a sui scările, de a traversa curtea și de a intra în bucătăria mare, familiară, caldă, unde-l așteptau cele două femei protectoare –, de a lăsa pepenele jos, chiar lângă prima scară, pentru a-l putea regăsi ușor, și întorcându-se să parcurgă pur și simplu toate încăperile pivniței, până la zidul cel mai interior, cel mai depărtat.

În timp ce ezita încă – speriat de ceea ce-și propunea să facă –, Herbert observă cu uimire că trupul lui se apleacă, și mâinile depun pepenele jos, și în timp ce se îndrepta, inima lui lovi cu putere de câteva ori în pereții subțiri ai pieptului, pentru că acum – Herbert își dădu seama – trupul, mâinile sale porniseră să facă deja ceea ce el ezita să facă. Uimit, el observă cum, aproape fără voie, trupul i se răsuci parcă pe un ax, și picioarele i se mișcară singure, depărtându-se de acea pată alburie care plutea salvatoare la câțiva centimetri de el, și el însuși, înspăimântat de uimire, se luă ca după o umbră, după trupul său, inima lui parcă se târa după propria sa mișcare.

Ajunse la treptele de unde luase pepenele și începu să coboare spre cele două încăperi vaste care se întindeau înainte și în dreapta, când deodată se opri înțepenit pe ultima: în fața sa, sclipind întunecat, se întindea o apă neagră, nemișcată și plină de ură, care invadase cele două încăperi depărtate, profunde, ale casei. Herbert nu mai coborâse aici de câțiva ani, și acest fapt agrava prima sa impresie și-l făcu să creadă o clipă că pământul fugise undeva departe, în jos, treptele acelea pe care stătea coborau la nesfârșit, și în fața sa se